

раїни / О. В. Гогусь // Законодавство України та міжнародне право: зб. наук. праць. – 1998. – Вип. 4. 7. Костенко Н.И. Проблемы международно-правового регулирования института выдачи (экстрадиции) / Н.И. Костенко // Государство и право. – 2002. – № 5. – С. 68-76. 8. Гавриш Т.С. Цит. работа. – С. 124. 9. Сафаров Н.А. Экстрадиция в международном уголовном праве: проблемы теории и практики / Сафаров Н.А. – М.: ВолтерсКлувер, 2005. – С. 112. 10. Другий додатковий протокол до Європейської конвенції про видачу правопорушників [Електронний ресурс] // Страсбург, 17 березня 1978 року. – Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/995_035 11. Уголовно-процесуальний кодекс Германии (StrafprozeBordnung) 1987 г. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.iuscomp.org/gla/statutes/StPO.htm>. 12. Уголовно-процесуальний кодекс Франции Code de Procédure pénale [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.turbo-bit.net/4pryp435146v.html> 13. Федеральні правила кримінального процесу. Federal Rules of Criminal Procedure. Printed for the use of The committee on the Judiciary House of representatives u.s. government printing office – Washington, 2009. – P. 44. 14. Европейский суд по правам человека. Избранные постановления и решения 2001 г. / [отв. ред. Ю.Ю. Берестнев]. – М.: Юрид. лит., 2004. – 688 с.

УДК 343.2

В. С. ШАПОВАЛОВА

БАЗИСНІ ОЗНАКИ, ПОНЯТТЯ ТА КЛАСИФІКАЦІЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ

Запропоновано вичерпний перелік базисних ознак кримінальної вогнепальної зброї. Сформульовано відповідне поняття цієї зброї. Викладено класифікацію кримінальної вогнепальної зброї та боєприпасів в залежності від обставин їх появи і застосування.

Ключові слова: кримінальна вогнепальна зброя і боєприпаси, базисні ознаки кримінальної вогнепальної зброї.

Шаповалова В. С. Базисные признаки, понятие и классификация криминального огнестрельного оружия

Предложен исчерпывающий перечень базисных признаков криминального огнестрельного оружия. Сформулировано соответствующее понятие этого оружия. Изложена классификация криминального огнестрельного оружия и боеприпасов в зависимости от обстоятельств их появления и применения.

Ключевые слова: криминальное огнестрельное оружие и боеприпасы, базисные признаки криминального огнестрельного оружия.

Shapovalova Viktoria. Basic signs, concept and classification of criminal firearms

We propose an exhaustive list of the basic signs of criminal firearms. Formulated the corresponding concept of these weapons. Stated classification of criminal firearms and ammunition, depending on the circumstances of their appearance and use.

Key words: criminal firearms and ammunition, basic signs of criminal firearms.

Виклад проблем кримінальної механічної і вогнепальної зброї і боєприпасів та слідів протиправного поводження з ними історично тяжіє до появи перших навчальних посібників з криміналістики¹, коли вже у загально відомому посібнику

© ШАПОВАЛОВА Вікторія Сергіївна – прокурор прокуратури м. Южноукраїнська Миколаївської області, юрист 3 класу.

Ганса Гроса «Руководство для судебных следователей как система криминалистики» 1898 р. їм було присвячено достатньо багато місця². Як свідчать результати авторського дослідження понад 50 існуючих визначень поняття та класифікації вогнепальної зброї, їх основними недоліками є відсутність, по-перше, загально визнаної мети застосування такого роду знаряддя скоєння злочину та інших суспільне небезпечних діянь, а, по-друге, чіткого представлення всіх можливих способів появи даного пристрою власне як кримінальної вогнепальної зброї³.

Усуненню вказаних недоліків й присвячена низка останніх авторських публікацій⁴, в яких представлено принципово нове розуміння вогнепальної зброї власне як кримінальної зброї, вичерпного переліку її базисних ознак, розгорнутого її поняття та класифікації, перш за все, за обставинами появи і застосування даного виду кримінальної зброї та боєприпасів, а також за іншими доктринальне і практично значущими класифікаційними основами.

Оприлюднення однієї з останніх авторських варіацій найбільш точного визначення поняття, базисних ознак і класифікації власне кримінальної вогнепальної зброї та боєприпасів і слідів протиправного поводження з ними та започаткування відповідної коректної дискусії з приводу прийняття загально визнаного варіанту вирішення даної проблеми і складає головну мету цієї публікації.

Якщо конкретизувати існуючі визначення поняття вогнепальної зброї, то варто підкреслити, що, зокрема, Ю.Ю. Барбачакова по суті уникає вирішення даної проблеми, пропонуючи під вогнепальною зброєю розуміти «оружие, предназначенное для механического поражения цели на расстоянии снарядом, получающим направленное движение за счет энергии порохового или иного заряда»⁵. Помилкову позицію займають Т.С. Кобцова, Н.В. Кормушкіна, М.І. Петров та Є.Ю. Янович, для яких зброєю «в криминалистике называются устройства и предметы, конструктивно предназначенные для поражения живой и иной цели и подачи сигнала»⁶. Відформулювання дефініції власне вогнепальної зброї ці автори взагалі уникають⁷.

У вказаних та в деяких інших аналогічних традиційних підходах мета застосування такого роду зброї сформульована надто загально – «для ураження», якого саме ураження, заподіяння тілесних пошкоджень чи для убивства живої істоти або для порушення перешкод, не зрозуміло. Та й об'єктами такого ураження за цим підходом можуть бути як люди, так й тварини, що не дає підстав для розмежування кримінальної вогнепальної зброї і мисливської зброї. А якщо в якості об'єкта ураження розуміти і будь-які матеріальні об'єкти, то вирішення даного завдання виглядає ще більш проблематичним.

У цьому відношенні не можна погодитися і з позицією С. М. Поліщука, який у низці публікацій послідовно відстоює такий підхід: «... завдати смертельну або іншу суттєву для здоров'я людини шкоду ... Під шкодою у такому випадку повинні розумітися як тілесні пошкодження, так й будь-яка інша суттєва шкода здоров'ю людині, що може охоплювати й пристрої із променевими, біологічними та іншими нетрадиційними для криміналістичної зброї факторами ураження людини (людей). Суттєвою шкодою варто визнавати об'єктивну технічну (біологічну тощо) здатність даного предмету чи пристрою завдати людині зовнішні чи внутрішні тяжкі тілесні пошкодження»⁸. Якщо є вказівка на мету – заподіяння смертельних тілесних пошкоджень, то немає сенсу вказувати й інші можливі наслідки невдалого замаху на вбивство, тобто заподіяння лише тілесних ушкоджень: тяжких, середніх, легких тощо.

Але даний автор правильно вказує на таку ознаку, яка дозволяє розмежувати вогнепальну та вибухову зброю, як наявність стволу⁹, що більш правильно стисло відобразити наступним чином: «наявність у вогнепальній зброї стволу для забезпечення згорання вибухової речовини та цілеспрямованого руху снаряду»¹⁰.

Наявність стволу як ознака вогнепальної зброї опосередковано вказувалася й багатьма іншими авторами, зокрема, Р.С. Белкіним, на думку якого, під вогнепальною зброєю треба розуміти «оружие, предназначенное для механического поражения цели на расстоянии снарядом, получающим направленное движение за счет энергии порохового или иного заряда»¹¹. У всьому ж іншому дана дефініція вогнепальної зброї має не менше недоліків, ніж у цитованій позиції Ю.Ю. Барбачакової.

До цієї групи примикають і ті автори, які пропонували інші надто загальні визначення вогнепальної зброї, коли, наприклад, для С.А. Корнева «огнестрельное оружие обладает комплексом конструктивных признаков. К ним относятся: ствол с камерой воспламенения и сгорания порохового заряда, запирающее и стреляющее устройства»¹², що також не може чітко відмежувати даний вид зброї від вибухової.

Поєднує викладені недоліки та переваги й позиція П.Д. Біленчука, О.П. Дубового, А.В. Кофанова, М.В. Салтевського та П.Ю. Тимошенка, які виклали достатньо детальне обґрунтування ознак вогнепальної зброї, вказуючи, що вогнепальна зброя «повинна відповідати критеріям – загальним і спеціальним. Загальний критерій визначає цільове призначення зброї – «в боротьбі знищувати живу силу і технічні споруди». У відповідності до цього зброєю за конструкцією може бути всякий предмет, лише він володів уражаючою дією. Щоб бути вогнепальною зброєю предмет повинен відповідати спеціальним критеріям, а саме: 1) для метання снаряду повинна бути використана енергія, яка утворюється при згоранні вибухової речовини (пороху та ін.); 2) предмет повинен мати ствол – пустотілу трубку для спрямування польоту снаряду та згорання вибухової речовини. Один кінець стволу повинен герметично закриватися при пострілі; 3) наявність у предметі пристрою для запалення заряду - вибухової речовини; 4) достатню уражаючу дію снаряду; 5) достатню міцність конструкції предмета»¹³.

Загальним недоліком даного та інших традиційних підходів є достатньо широкий виклад мети застосування вогнепальної зброї – «в боротьбі знищувати живу силу і технічні споруди»¹⁴, що більше підходить для військової чи антиделіктної, а не власне кримінальної зброї. Тут також, як й у всіх аналізованих традиційних підходах погано проглядається «спосіб появи об'єкта як вогнепальної зброї з метою заподіяння смертельних тілесних ушкоджень людині»¹⁵.

Але перевагою авторського підходу є акцент уваги при визначенні ознак кримінальної вогнепальної зброї на наявності не лише цілісного снаряду, а й можливих різновидів такого заряду, що в одній із останніх авторських публікацій зроблено у такий спосіб: «Цілісного снаряда (кулі, шроту, картечі, у вогнеметах – вогнестрільної суміші, тощо), який здатний рухатися у стволі під тиском газів, що утворюються від термічного розкладу вибухової речовини, і мати у наслідок цього тиску та руху убивчу кінетичну енергію»¹⁶. Без власне такого уточнення, у т. ч. й на можливості використання в якості снаряду вогнестрільної суміші у вогнеметах, сама по собі дефініція такого роду кримінальної вогнепальної зброї, не зможе бути достатньо дійовим критерієм розмежування різних видів кримінальної зброї, особливо, вогнепальної і вибухової.

І лише такі викладені принципово нові авторські підходи можуть забезпечити чітке розмежування кримінальної вогнепальної зброї від всіх інших подібного роду пристроїв, які можуть перетворитися у кримінальну вогнепальну зброю у тому числі й через застосування названих видів пристроїв, що може бути й без його початкового виготовлення, переробки чи прилаштування переслідуваною особою з метою заподіяння людині смертельних тілесних ушкоджень¹⁷.

У цьому аспекті варто підкреслити те, що криміналістику мають цікавити не власне вогнепальна зброя та сліди протиправного поводження з нею, а та вогнепальна зброя, яка використовується протиправно, і поміж якої можуть бути не тільки легальні види вогнепальної зброї (військової, мисливської тощо), а й саморобна вогнепальна зброя, а також і легальна вогнепальна зброя чи інші легальні вогнестрільні пристрої (стартові пістолети, будівельно-монтажні та ін.), які перероблені чи пристосовані для смертельного враження людини¹⁸.

На відміну від вибухової зброї, де також діють вибухові речовини, у т. ч. й порох, які при згоранні або іншій хімічній, фізичній чи фізико-хімічній дії руйнують свою оболонку та інші перешкоди, що можуть виступати в якості снарядів, але не цілісних снарядів, а їх частин. Певною мірою цілісними снарядами кримінальної вибухової зброї можуть бути лише ті об'єкти, якими для посилення руївної сили може начинятися вибуховий пристрій. Але такі та інші цілісні снаряди кримінальної вибухової зброї рухаються некероване у будь-якому напрямку¹⁹. У механічній зброї, зокрема, арбалеті, також можуть бути цілісні снаряди (стріли тощо), які приводяться у дію під тиском не газів, а будь-якого механічного пристрою, який у т. ч. може посилюватися чи забезпечуватися м'язами людини. Дуже важливо також, щоб снаряди вогнепальної зброї мали так звану вбивчу силу, тобто могли вбити людину чи іншу живу силу²⁰.

Підсумовуючи викладене, пропонуємо навести наступну найбільш виважену і повну на цей час варіацію висвітлення *базисних ознак власне кримінальної вогнепальної зброї*:

1. Характеристика зброї як матеріального об'єкта – пристрій.
2. Мета появи, застосування об'єкту – заподіяння смертельних тілесних пошкоджень людині.
3. Спосіб появи об'єкта із вказаною метою:
 - 3.1. Технічний критерій:
 - 3.1.1. Первісне виготовлення переслідуваною особою із підручних матеріалів або пристроїв.
 - 3.1.2. Переробка цією особою (суттєва зміна конструкції, обрізка приклада, стволу і пр.) легальної вогнепальної зброї або легальної вогнепальної паразброї.
 - 3.1.3. Пристосування переслідуваною особою (несуттєва зміна конструкції) названих видів зброї.
 - 3.2. Юридичний критерій:
 - 3.2.1. Застосування вказаною особою названих видів зброї, у т. ч. без початкового їх виготовлення, переробки або пристосування цією особою.
4. Технічна придатність і конструктивна та функціональна призначеність для досягнення вказаної мети наявністю:
 - 4.1. Стволу для забезпечення згорання вибухової речовини та цілеспрямованого руху снаряду, коли ствол повинен:
 - 4.1.1. Мати достатню ступінь міцності, щоб не розірватися при пострілі.
 - 4.1.2. З боку стріляючого так герметично закриватися, щоб вибухові гази і снаряд рухалися в протилежному напрямку.

4.2. Пристрою для займання вибухової речовини.

4.3. Цілісного снаряда (кулі, шроту, картечі, у вогнеметах – вогнестрільної суміші, тощо), який здатний рухатися у стволі під тиском газів, що утворюються від термічного розкладу вибухової речовини, і мати у наслідок цього тиску та руху убивчу кінетичну енергію.

Звідси під *кримінальною вогнепальною зброєю* В.С. Шаповалова пропонує розглядати пристрій, що спеціально виготовлений, перероблений або пристосований та/або використаний (у т. ч. й у вигляді легальної вогнепальної зброї, легальної вогнепальної паразброї), технічно придатний і конструктивно та функціонально призначений для дистанційного заподіяння людині смертельних тілесних ушкоджень цілісним снарядом (кулею, шротом, картеччю, у вогнеметах – вогнепальною сумішшю, і пр.), який приводиться завдяки стволу в цілеспрямований рух тиском газів, що утворюються при згорянні вибухової речовини (найчастіше пороху).

Викладене дає змогу запропонувати й наступну *класифікацію кримінальної вогнепальної зброї та/чи боєприпасів за обставинами їх появи і застосування*:

1. *Де-факто кримінальна вогнепальна зброя та/чи боєприпаси*, які були застосовані переслідуваною особою з метою заподіяння потерпілому смертельних тілесних ушкоджень або не були застосовані з цією метою за незалежних від неї обставин чи дана особа такого роду зброєю та/чи боєприпасами володіла з іншою незаконною метою, але для реалізації вказаних цілей ця зброя та/чи боєприпаси були нею:

1.1. Первинно виготовлені із підручних матеріалів.

1.2. Перероблені із іншої такої де-факто кримінальної вогнепальної зброї та/чи боєприпасів.

1.3. Прилаштовані із іншої такої де-факто кримінальної вогнепальної зброї та/чи боєприпасів.

1.4. Перероблені із легальної вогнепальної зброї та/чи боєприпасів (військових, антиделіктних, антикварних).

1.5. Прилаштовані із легальної вогнепальної зброї та/чи боєприпасів (військових, антиделіктних, антикварних).

1.6. Перероблені із легальної вогнепальної паразброї та/чи боєприпасів (мисливських, рибальських, промислових, каскадерських, навчальних, обрядових, нагородних, сувенірних).

1.7. Прилаштовані із легальної вогнепальної паразброї та/чи боєприпасів (мисливських, рибальських, промислових, каскадерських, навчальних, обрядових, нагородних, сувенірних).

1.8. Комбіновані через поєднання у процесі первинного виготовлення, переробки чи прилаштування деталей названих різних видів де-факто кримінальної вогнепальної зброї та/чи боєприпасів.

2. *Де-юре кримінальна вогнепальна зброя та/чи боєприпаси*, які з'являються з указаною метою через лише застосування чи/або володіння переслідуваною особою будь-яким із перерахованих видів де-факто кримінальної вогнепальної зброї та/чи боєприпасів без їх первинного виготовлення, переробки чи прилаштування цією особою.

Таким чином, представлено авторське розуміння базисних ознак і поняття власне кримінальної вогнепальної зброї та її місця поміж інших засобів вчинення макроправопорушень, а також класифікації кримінальної вогнепальної зброї і

боєприпасів за обставинами їх появи і застосування може стати основою для за-початкування відповідної коректної і плідної дискусії із остаточного вирішення даної достатньо актуальної у доктринальному і прикладному (законодавчому, юридосвітянському, практично-антиделіктному) аспекті проблеми.

1. Курс лекцій з криміналістики. Базисні ознаки, поняття і класифікація кримінальної зброї / [В.С. Шаповалова, Т.О. Коросташова, Ю.О. Ланцедова, О.С. Тунтула; за наук. ред. проф. О. А. Кириченка]. – Миколаїв: Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2013. – С. 66-87, 88-108, 109-123. 2. Гросс Г. Руководство для судебных следователей как система криминалистики / Гросс Г.; [пер. в нем. 1898 р., с 4-го доп. изд. перевели Л. Дудкин, Б. Зиллер]. – СПб: Тип. М. Меркушева, 1908. – С. 517-575. 3. Курс лекцій з криміналістики. Базисні ознаки, поняття і класифікація кримінальної зброї. – С. 8. 4. Там само. – С. 6-18; Кириченко А.А. Свыше ста лучших концепций и доктрин юриспруденции научной школы профессора Аланкира (приглашение к дискуссии): научный доклад / А. А. Кириченко и др. [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://moodle.chdu.edu.ua/mod/resource/view.php?id=61183>; Навчально-методичний комплекс з навчальної дисципліни «Криміналістика»: [навч. посібник у трьох книгах] / В. С. Шаповалова та ін.; за наук. ред. О. А. Кириченка. – Миколаїв: Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2012. – Кн. 3: Лекції і конспекти лекцій. – С. 155-160 та ін. 5. Барбачакова Ю.Ю. Криминалистика: 100 экзаменационных ответов: Экспресс-справочник / Барбачакова Ю.Ю. – М.: ИКЦ «МарТ», Ростов-на-Дону: Изд. центр «МарТ», 2003. – С. 86. 6. Криминалистика: курс лекций: учеб. пособие / [Кобцова Т. С., Кормушкина Н. В., Петров М. И., Янович Е. Ю.] . – М.: Изд-во Экзамен, 2005. – С. 38. 7. Там само. – С. 38-39. 8. Поліщук С.М. Возможности усовершенствования понятия и классификации криминальной зброї / С. М. Поліщук // Держава і право: зб. наук. пр. Юридичні і політичні науки. – Вип. 50. – К.: Ін-т держави та права ім. В. М. Корецького НАН України, 2010. – С. 569. 9. Там само. – С. 569-570. 10. Навчально-методичний комплекс з навчальної дисципліни «Криміналістика». – С. 157. 11. Белкин Р.С. Криминалистическая энциклопедия / Белкин Р.С. – М.: БЕК, 1997. – С. 144. 12. Корнев С. А. Криминалистика: ч. 1. Техника: конспект лекций / Корнев С.А. – М.: Изд-во Михайлов В.А., 2000. – С. 49. 13. Криміналістика: підручник / [Біленчук П.Д., Дубовий О. П., Салтевський М. В., Тимошенко П. Ю.]; за ред. П.Д. Біленчука. – К.: Атіка, 1998. – С. 283-284. 14. Там само. – С. 283. 15. Навчально-методичний комплекс з навчальної дисципліни «Криміналістика». – С. 156. 16. Там само. – С. 156-157. 17. Там само. – С. 156. 18. Там само. – С. 158. 19. Там само. – С. 161. 20. Там само. – С. 156-157.

УДК 340.12

В. О. ДРОБОТ

МОДЕЛЬ МИРОВОЇ ЮСТИЦІЇ В СПОЛУЧЕНИХ ШТАТАХ АМЕРИКИ

Досліджено порядок організації та діяльності мирової юстиції в США. Визначено суди, які займаються розглядом злочинів, підсудних, як правило, мировій юстиції. Встановлено суб'єктів, які розглядають такі справи у федеральних судах США та розкрито причини закріплення за ними такої можливості. Проаналізовано особливості їхньої діяльності при розгляді підсудних їм справ. Наведено критерії добору кадрів на ці посади у федеральних судах. Розглянуто загальні особливості прояву мирової юстиції в

© ДРОБОТ Вячеслав Олександрович – здобувач Національної академії прокуратури України